

قلم‌نی قهوه‌ای متمایل به قرمز که از مرغوب‌ترین قلم‌نی‌های ایران محسوب می‌شود. این هنرمند خوشنویس دزفولی می‌افزاید: با وجود این، قلم‌نی مرغوب را نمی‌توان به رنگ آن مربوط دانست؛ زیرا تجربه کاری این حقیر که سالیان درازی است دستی در فن شریف خوشنویسی دارم، ثابت کرده برخی از آن قلم‌ها که رنگ سفید یا ابلق دارند بسیار سفت و سخت و استخوانی هستند. این قلم‌نی‌ها مورد توجه بسیاری از استادان نیز قرار گرفته‌اند. وی ادامه می‌دهد: با وجود این، طبق ذهنیت برخی از دست‌اندرکاران و نیز همکاران محترم، اوج پختگی قلم‌نی را به رنگ سرخ و سیاه آن مربوط می‌دانند. در حال حاضر هم این نوع قلم‌نی، بیشترین متقاضی را دارد و مورد استفاده همگان قرار گرفته است.

استاد حبیبی مهر می‌گوید: سراغ دارم قلم‌نی دزفول به کشورهای پاکستان، هندوستان، عراق، ترکیه و چند کشور حوزه خلیج فارس و شعبات انجمن خوشنویسان در کشورهای اروپایی همچون انگلستان، فرانسه و آلمان نیز صادر می‌شده است و امیدوارم همچنان این ابزار و محصول هنری مورد توجه هنرمندان و کشاورزان دزفولی قرار بگیرد.

● اردیبهشت، بهترین وقت کاشت قلم‌نی دزفولی

علی محمودی از کشاورزان قلم‌کار دزفولی است که با خوشرویی، درباره کاشت و داشت این محصول توضیح می‌دهد. می‌گوید: قلم‌نی در تمام فصول سال کشت می‌شود، اما بهترین زمان کاشت در اردیبهشت ماه است، برداشت آن نیز در یک پروسه طولانی چهار الی پنج ماه به طول می‌انجامد. وی ادامه می‌دهد: حدود یک سال زمان می‌برد تا گیاه جوانه بزند و سپس آن‌ها را کف بری می‌کنند تا دوباره رویده شوند و بعد از رویده شدن تا یک الی دو سال اول قابل استفاده نیستند و به مرور در مدت زمان چهار الی پنج سال قابل استفاده می‌شوند.

قلم‌نی، گیاهی است عموماً خودرو و خزنده که همیشه بذر خود را همراه دارد البته خودرو نه به آن معنا که به طور وحشی به ثمر بنشیند.

از آنجا که مدت زمان بسیار طولانی می‌طلبید که نی به یک بوته بزرگ و با ارزش تبدیل شود به جای بذر از ریشه آن برای کشت استفاده می‌شود؛ یعنی قطعات کوچک از یک ریشه چندین ساله را جدا کرده و به طور منظم در یک ردیف کشت می‌نمایند، سپس قطعه کوچکی که کشت شده، حدود هفت سال یعنی چیزی شبیه به نهال مرکبات طول می‌کشد تا به یک بوته با ارزش تبدیل شود.

برای آنکه محصول نی به بار بنشیند، عملیات مختلفی روی آن انجام می‌گیرد از قبیل هرس که در اصطلاح به آن «موش» می‌گویند و بعد مرحله پوست کندن است که بزرگ‌ترین و مهم‌ترین عملیات روی این محصول است و بعد بیل زنی قسمت‌های آبخوری محصول که همزمان با آن مرحله کوددهی نیز انجام می‌شود.

محمودی در ارتباط با محدود شدن کشت قلم‌نی در دزفول نیز می‌گوید: در سال ۱۳۵۳ بالای ۵۰ الی ۶۰ هکتار زمین قلم‌نی در سطح دزفول بوده است و به مرور زمان به دلیل اینکه قلم‌نی به دانش منحصر به فرد و پشتکار خوبی نیاز دارد واز طرفی افراد باید در این پنج سال سرمایه خوبی داشته باشند و قلم کافی در بازار داشته باشند تا بتوانند از این مقدار نگهداری کنند و قطعه دیگر بکارند، از سطح زیر کشت آن کاسته شده است.

این جریان‌ها باعث شده به مرور کشاورزان فاصله بگیرند و از کاشت قلم‌نی کنار بکشند و هرکس تا توانسته از مزرعه خود بهره‌بر بری کرده و زمانی که به پیری قلم‌نی رسیده و نتوانسته آن را جوان کند، از کاشت قلم‌نی فاصله بگیرد. این کشاورز قلم‌کار در رابطه با تعداد قلمکاران دزفولی گفت: تعداد تمام قلمکاران دزفولی چندان زیاد نیست و قلم‌های دزفول به دلیل اینکه هنوز کسی نتوانسته آن را ماشینی کند، تعداد کشت آن نسبت به قبل کمتر شده است.

قلم‌نی دزفولی، ابزاری است که سال‌ها خوشنویسان خط زیبای فارسی را به خود عادت داده است؛ اما بی‌مهری‌ها، حال و احوال این محصول خوش آب و رنگ را ناخوش کرده است. یکی از ارکان اقتصادی زندگی مردم دزفول، زراعت و کشاورزی است. محصول قلم‌نی که از حدود چند صد سال قبل در دزفول رایج شده و به سرعت توسعه پیدا کرده است نیز از مهم‌ترین کالاهای تجاری دزفول محسوب می‌شود که هم در ایران و هم به کشورهای دیگر صادر گردیده و مورد مصرف قرار گرفته است.

کارشناسان اوج رونق این صنعت را از ابتدای حکومت قاجار تا اواسط حکومت پهلوی اول می‌دانند اما متأسفانه کم‌لطفی‌های زیادی به این وسیله خلق هنر خوشنویسی شده تا آن‌جا که امروز، حتی در خود دزفول، نمی‌توان چندان سراگی از قلم‌نی دزفولی گرفت.

● قلم دزفول، مناسب برای کتابت و مشقی

استاد حبیبی مهر سال‌هاست در شهر دزفول در شمال استان خوزستان، در کنار خوشنویسی به کاشت، داشت و عرضه قلم‌نی معروف این خطه نیز مشغول است. او هم خوشنویس است و هم قلم‌نی‌کار.

حبیبی مهر معتقد است در مورد تاریخچه قلم‌نی دزفول تا کنون هیچ‌گونه تحقیق اساسی به عمل نیامده است از این رو اینکه آیا این گیاه در جای دیگری کشت می‌شده و یا از جای دیگری به این منطقه آورده شده، اطلاع دقیق و موثقی در دست نیست و هر کسی به دلایلی ادعایی کرده و کشت اولیه آن را به خاندان خود نسبت داده است اما آنچه که پدیهی می‌نماید این است که قلم‌نی دزفول یکی دیگر از گونه‌های مختلف نی است که جزو گیاهان بومی شهرستان دزفول به حساب می‌آید که رنگ و جنس و کیفیت آن باعث شده نسبت به سایر انواع نی بیشتر مورد توجه هنرمندان خوشنویس قرار بگیرد؛ که این هم شاید به خاطر نوع آب و هوای خاص منطقه دزفول است که پرورش چنین محصولی در آن باعث شهرتش گردیده است.

استاد حبیبی مهر می‌گوید: این نوع نی به علت خاصیتی که دارد از جمله رنگ و رخسار ظاهری و نیز استحکامی که دارد با چرخش و رقص موزون و جادویی خود روی کاغذ اعجاز‌ها آفریده است و آنچنان که همه قلم به دستان اطلاع دارند استادان بزرگ و برجسته و دیگر هنرمندان با این قلم، بهترین و زیباترین و با ارزش‌ترین آثار نفیس خوشنویسی خود را پدید آورده‌اند.

وی معتقد است یکی از بهترین نوع قلم‌نی‌ها در اندازه‌های مختلف از «کتابت» گرفته تا «مشقی»، قلم دزفولی است. قلم‌نی دزفولی خوب باید صاف، گرد، گوشتی و دارای استحکام باشد که این مشخصات در بین خوشنویسان به استخوانی مشهور است.

استاد حبیبی مهر می‌گوید: در زمان گذشته و پیش از اختراع صنعت چاپ، کتابت مهم‌ترین انگیزه برای خوشنویسان بوده است. خوشنویسی در ابعاد کتابت، نیازمند قلم با زبانه حدود یک میلی‌متر و کمتر است. در این اندازه، زبانه قلم باید بسیار نازک و ظریف باشد.

وی ادامه می‌دهد: از آنجایی که نوع مرغوب قلم دزفولی استحکام بسیار بالایی دارد از گذشته تا به امروز برای خوشنویسی از کوچک‌ترین اندازه تا مشقی، از قلم دزفولی استفاده می‌شود.

این استاد خوشنویسی خاطر نشان می‌کند: اندازه قلم‌نی‌های دزفولی بین ۲۵ تا ۳۰ سانتی‌متر است.

هر گاه قلم‌نی دزفولی از رنگ بنفش به قهوه‌ای روشن یا قهوه‌ای تیره و در آخر به قهوه‌ای سوخته می‌رسد، می‌توان از آن استفاده کرد.

وی معتقد است آن چیزی که موجب مرغوبیت و آوازه قلم‌های دزفولی شده است آب و هوا و خاک حاصلخیز این منطقه بوده است.

عضو اصلی انجمن خوشنویسان کشور در رابطه با انواع قلم‌نی می‌گوید: سه نوع قلم‌نی داریم که خاص دزفول هستند. قلم‌نی میرزایی، قلم‌نی ابلق و

سه نوع قلم‌نی داریم که خاص دزفول هستند. قلم‌نی ابلق میرزایی، قلم‌نی قهوه‌ای متمایل به قرمز که از مرغوب‌ترین قلم‌نی‌های ایران محسوب می‌شود. با وجود این، قلم‌نی مرغوب را نمی‌توان به رنگ آن مربوط دانست